dS De Standaard | 19/08/2023

het leven, een gebruiksaanwijzing Astrid Haerens

‘Je moet echt sterk zijn, wil je je losschudden en trouw blijven aan jezelf’

Met haar bundel *Oerhert* wint Astrid Haerens de Poëziedebuutprijs 2023. Op haar 33ste verovert ze zo niet alleen terrein in de poëzie, maar komt ze ook stilaan thuis in haar leven. ‘Het is een delicate oefening.’

Jelle Van Riet

Mensen zijn altijd onderweg. Vreemd is het dus niet dat Astrid Haerens, anderhalf jaar na de publicatie van haar debuutbundel *Oerhert*, zich er alweer van verwijderd heeft. Ze is verveld, een deel van haar oude huid heeft ze in die bundel achtergelaten. Nu ze ervoor wordt bekroond met de Poëziedebuutprijs 2023 en er weer over moet praten, wringt de afstand. Maar wij zijn meedogenloos. Had ze maar niet zo’n krachtige bundel moeten schrijven. *Oerhert* was ook al genomineerd voor de Herman de Coninckprijs en de C. Buddingh’-prijs, een bekroning zat er dus aan te komen. Dit keer haalde ze het van medegenomineerden Laura Broekhuysen en Emma van Hooff.

Astrid Haerens, die in 1989 in Zwevegem uit het ei is gekropen, weet zich behalve in de poëzie ook thuis in Brussel. Bij mijn visite heeft ze net haar koffers uitgepakt van een vakantie op Wangerooge, het Oost-Friese Waddeneiland waar je barnsteen kunt vinden. Een oeroud reliek; in de film *Jurassic Parc* ligt de vondst van barnsteen met daarin een mug met een druppel dinosaurusbloed ten grondslag aan de plot. ‘Ik wilde ernaar zoeken omdat ik uitgeput was en het verhaal wil dat barnsteen, ook wel amber, beschermt en ontspant. Urenlang heb ik op verlaten stranden tussen massa’s stenen zitten schiften. Telkens als ik iemand vroeg waar ik het meeste kans maakte, kreeg ik ander advies: in het wier, bij de vloedlijn, na een storm. Barnsteen vond ik niet, maar ik kreeg iets anders in de schoot geworpen: ik vond rozenkwarts, een zeldzame steen die staat voor het kind en voor de kunstenaar.’

Urenlang ziften om uiteindelijk in het zeef iets onvoorspelbaars en geladen met betekenis aan te treffen, het lijkt wel poëzieschrijven. Ze lacht. ‘Kennelijk schenk ik graag veel tijd en energie aan het nutteloze. Want wat blijft er over? Hooguit een paar woorden.’

Zorgvuldig gekozen woorden dan toch. De jury van de Poëziedebuutprijs spreekt over ‘een condens vlechtwerk van taal’ en ‘voldragen verzen die aan de ribben plakken’. In *Oerhert* zoekt een lyrisch ik een veilige haven voor pijn en kwetsuren, opgelopen in onder de duim houdende structuren: het gezin, de school, de patriarchale samenleving. De beelden zijn heftig en springerig, de gedichten fysiek, alles draait om het detail, blijkt uit het motto, een citaat uit *Rayuela* van de Argentijnse schrijver Julio Cortázar: ‘“Ik zou geen detail overslaan als ik jou was”, zei Oliveira. / “Och, een algemene indruk is voldoende”, zei Gregorovius. / “Algemene indrukken bestaan niet”, zei Oliveira.’

Dat u een springerig denker bent, bleek al uit uw debuutroman *Stadspanters*. Is het druk in uw hoofd?

‘Het is vooral druk in mijn lichaam. Ik ben een zintuigelijk wezen: er komt veel binnen via mijn lichaam, eer het zich een uitweg zoekt via mijn hoofd. Eerst zijn er de fysieke gewaarwordingen, pas daarna begin ik erover na te denken en het te ontleden in de hoop het te begrijpen. In mijn poëzie vertrek ik van wat ik lichamelijk voel en probeer ik de dingen fysiek, intuïtief en vrij uitwaaierend aan elkaar te koppelen, niet cerebraal. De inspiratie en het vertrouwen om zo te schrijven vond ik in het essay ‘Le rire de la Méduse’ (1975) van Hélène Cixous. Waar zij voor pleit druist in tegen de stelregel waarmee ik ben grootgebracht, namelijk dat poëzie karig en uitgepuurd moet zijn. Aangezien Cixous het over *écriture feminine* heeft, doet het mij plezier dat mijn bundel ook veel mannen wist te raken. Ik hoop dat *Oerhert* leest als een uitnodiging om sensualiteit toe te laten.’

> **‘We benaderen het leven vandaag vanuit het hoofd. We willen het cognitief vatten, maar ook hoe je kookt, vrijt en danst zijn uitingen van intelligentie’**

In *Poëziekrant* noemt u uw kat Marcelle uw grote voorbeeld, onder meer omdat ze zo sensueel is. Benadert u stilaan uw ideaal?

‘In een poging het sensuele van Marcelle te benaderen, schenk ik veel aandacht aan zintuiglijkheid: ik probeer intens te kijken, te horen, te proeven, te voelen. Door de manier waarop onze samenleving, onze schoolsystemen en onze levens zijn ingericht – alles loopt via schermen, de focus ligt op het intellectuele – benaderen we het leven vanuit het hoofd. We willen het cognitief vatten, maar ook hoe je kookt, vrijt en danst zijn uitingen van intelligentie. Ik ambieer de in sensualiteit opgeslagen slimheid, omdat deze je dichter bij de ander brengt. Toen je vroeger een boek terugbracht naar de bibliotheek, raakte je soms per ongeluk een vinger van de baliemedewerkster aan, wat voor fysiek ongemak zorgde. Vandaag is dat uitgesloten, alles is gedigitaliseerd. Ik zoek het fysieke ongemak juist op.’

Valt barnsteen jutten op Wangerooge daaronder?

‘Als je, blootgesteld aan weer en wind en met voor je die immense zee, totaal gefocust barnsteen zit te zoeken, dan word je een puur zintuiglijk wezen. Onlangs zag ik *The ecstatic truth*, de retrospectieve van het werk van filmregisseur Werner Herzog. Toen hij een waterval zag, wist hij: dit is mijn innerlijk landschap. Dat gevoel heb ik op eilanden, in de Westhoek en aan zee. Weidse landschappen passen bij me en grijpen me aan omdat ik er opga in de kosmos. Op Wangerooge legden het landschap en de weersomstandigheden mijn woelige binnenste het zwijgen op. In *Oerhert* heb ik geprobeerd landschappen te creëren waarin mensen vrij kunnen rondlopen. Ik wilde geen afgelijnd verhaal, maar gedichten als canvas waarop de ontvanger zelf van alles kan projecteren. Ik heb mijn poëzie te geef.’

De lezer moet wel door een beeldenmist eer de betekenislagen zich vrijgeven. Laat u zich net als uw poëzie niet makkelijk kennen?

‘Ik ben niet extreem introvert, maar pijn, teleurstellingen en kwetsuren vinden toch vooral hun weg via de poëzie. In *Oerhert* heb ik een oude identiteit tegen het licht gehouden en gekeken wat ik ervan kon achterlaten. Let wel, die bundel is geen autobiografie. Hij is opgebouwd uit verhalen en zintuigelijke herinneringen van mezelf en van anderen, wat per definitie verdraaiingen en verdichtingen zijn. Ik onderzoek dus ook de herinnering an sich. Eigenlijk was ik aan een ander manuscript aan het werken, maar eerst moest deze bundel eruit. Het is natuurlijk een illusie te denken dat je eerst het een uit de weg moet hebben, om vrij te zijn voor het ander. Je bent nooit vrij.’

Misschien bent u wel bevrijd van de woede die uit *Oerhert* walmt?

‘Toen ik aan de bundel begon, voelde ik veel woede en frustratie. Maar dat was ook de motor om er vorm aan te geven, waardoor ik er nu naar kan kijken als naar een beeldhouwwerk. Door de kwaadheid te benoemen en zintuigelijke eigenschappen te geven, zet je haar naast je, waardoor ze je niet langer verzwelgt. We ervaren dat nogal snel als melodramatisch, maar waar moeten we er anders mee naartoe? Veel gevaarlijker is het om pijn, rouw en trauma’s te laten betijen. Dan keert het gif zich naar binnen en zoekt het daar een uitweg. Ik geloof in de kracht van poëzie en van kunst als een vuur dat wordt doorgegeven, want tot die gedichten kunnen ook anderen zich verhouden. *Oerhert* is allang niet meer van mij. Er is nu zelfs een plaat met bijna frivole popsongs uit ontstaan. (*‘Anger’s family tree’, met geluidskunstenares Mariske Broeckmeyer (MARIS) en celliste Jasmijn Lootens, red*). Het bewijst nog maar eens dat de ontvanger het werk voltooit. Dat *Oerhert* breed wordt gelezen en voortleeft in nieuwe vormen is het grootste geschenk. Hier zit geen hond op te wachten, dacht ik toen ik aan de bundel schreef. Het schrijfproces was echt een worsteling.’

Was het de taal die zich niet liet temmen of saboteerde u zelf de boel?

‘Er kwam veel naar boven en ik vond het moeilijk daar iets van te maken wat artistiek ergens op sloeg. Aangezien er in het Nederlandse taalgebied weinig tolerantie is voor pathetiek, zieligheid en barok, was ik als de dood dat het te sentimenteel zou worden, terwijl ik mij daar in mijn lezen en schrijven juist toe aangetrokken voel. Inmiddels heb ik aanvaard dat ik er de ruimte aan mag geven, maar toen zocht ik nog de juiste toon.

Is het zo’n fysieke bundel, omdat u taal zocht voor wat taalloos in het lichaam ligt opgeslagen?

‘Inderdaad. Ik word een beetje korzelig telkens als ik lees dat *Oerhert* een “vrouwelijke” bundel is of over vrouw-zijn en vrouwelijkheid gaat. Ik schrijf vanuit mijn lichaam, wat nu eenmaal het lichaam is van een vrouw. Het gaat om het oprekken van de taal, waar de poëzie zich perfect toe leent. Het is een fantastisch genre omdat je de meest wilde, vrije vormen kunt aftasten. Maar het blijft taal. Zo abstract als schilderkunst of muziek kunnen woorden nooit worden. Ze dragen betekenis in zich.’

Kunnen woorden het geheugen van het lichaam overschrijven? De muren van het huis weer zacht maken, zoals u schrijft?

‘Ik kan mezelf afkrabben en overschrijven als bij palimpsest, maar dat betekent niet dat ik stuk was en nu weer heel ben. Of dat ik gevangen was en nu vrij ben. Kunst en literatuur lossen niks op, ze sublimeren. Ik beschrijf wat in het gareel houdende structuren en grensoverschrijding met een lichaam kunnen doen, maar tussen al wat daar ligt opgeslagen zitten ook veel mooie herinneringen. Het oerhert – in de bundel duikt het soms als wachter of beschermengel op – is een metafoor voor die ambivalentie. Het ware herstel zit in de gedichten zelf. In het laatste deel van de bundel, ‘Exit’, staan gedichten als hutten van collectief herstel. Voor mij zijn het veilige plekken waar ik tot rust kan komen en herstellen, en ik schrijf in de hoop dat mijn poëzie ook zo’n hutje mag zijn voor anderen. De slotregel van de bundel – “de zee is bevroren // uit het ijsoppervlak steekt / het kolossale gewei van het hert” – zegt alles: het hert zit vast. Het kan niet weg, het is niet opgelost.’

▸ Lees verder op blz. 6

© Nick Somers

Astrid Haerens (1989) is een Vlaamse dichter en schrijver. Ze debuteerde in 2017 met de roman *Stadspanters*. *Oerhert* is haar eerste dichtbundel.

Hoe schrijf je slim over grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld zonder dat het te journalistiek dan wel te veel *Flair* wordt? Uiteindelijk moest alles erin: mijn woede, mijn kwetsbaarheid, mijn schaamteloosheid, zelfs de hele worsteling tijdens het schrijven zelf. Je moet die onzekerheid tackelen, anders stop je. In de dagen voor de boekvoorstelling kreeg ik koorts en uitslag over mijn hele lichaam, zoveel stress had ik om het te laten lezen. Maar nu is het in de wereld en bestaat het los van mij.’

‘Hoe schrijf je slim over grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld zonder dat het te journalistiek dan wel te veel *Flair* wordt? Alles moest erin: mijn woede, kwetsbaarheid en schaamteloosheid’